

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پژوهشکده حقوق جزا و جرم‌شناسی

سلسله نشست‌های تدوین سند جامع اصول راهبردی

سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران

مصاحبه شماره دو کارگروه آیین دادرسی کیفری و ادله اثبات جرم:

دکتر منصور رحمدل

۱۳۹۵

"مطالب بیان شده در گزارش‌ها و انتشارات پژوهشگاه و مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه، نتیجه تحقیقات پژوهشگران و بیان‌کننده دیدگاه‌های مؤلفان آنهاست و لزوماً موضع رسمی قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران یا نظرات پژوهشگاه نیست، مگر آن که به آن تصریح شده باشد."

وبسایت: www.jri.ac.ir کد پستی: ۱۹۸۳۸۴۶۵۱۴ تلفکس: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱
پژوهشگاه قوه قضاییه آدرس: بزرگراه چمران - بزرگراه یادگار امام - بعد از خروجی اوین درکه - پژوهشگاه قوه قضاییه

عنوان: سلسله نشست‌های تدوین سند جامع اصول راهبردی سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران - گزارش نشست شماره دو کارگروه آیین دادرسی کیفری و ادله اثبات جرم

تهیه‌کننده: پژوهشکده حقوق جزا و جرم‌شناسی - دبیرخانه تدوین سند جامع اصول راهبردی سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران

تهیه و تنظیم: اصغر احمدی

ناظر علمی: دکتر امید رستمی غازانی

صفحه‌آرایی: مریم کاظمینی

ناشر: پژوهشگاه قوه قضاییه

تیراژ و نوبت چاپ: ۱۳۰ نسخه - تیر ۱۴۰۰

فهرست مطالب

۵.....	چکیده
۷.....	مقدمه
۱۳.....	بخش نخست: چالش‌های اساسی نظام ادله اثبات جرم
۱۳.....	طرح بحث.....
۲۲.....	بخش دوم: نظام حاکم بر ادله اثبات کیفری.....
۲۲.....	نظام حاکم بر ادله کیفری در ایران.....
۲۳.....	جایگاه علم قاضی در ادله کیفری.....
۲۷.....	نحوه حل تعارض بین ادله.....
۲۹.....	جایگاه ادله علمی.....
۳۱.....	بخش سوم: ضوابط ناظر بر تحصیل دلیل.....
۳۶.....	تأثیر دام‌گستری در تحصیل دلیل.....
۴۰.....	نقش دادرس در تحصیل دلیل.....
۴۶.....	نحوه اثبات رکن روانی جرم.....
۴۸.....	ضوابط دسترسی اصحاب دعوا به ادله.....
۴۹.....	تجزیه دلیل کیفری.....
۵۲.....	جایگاه کارشناسی در ادله کیفری.....

چکیده

- نکته بسیار مهم در سیستم ادله کیفری ما این است که قانون‌گذار نظام ادله قانونی را در نظر گرفته است، در حالی که در رسیدگی‌های کیفری آنچه که بیشتر مورد اهمیت است، حصول قناعت وجدانی برای مقام قضایی است.
- در اینکه باید به اقرار و شهادت توجه داشت اصلاً تردیدی نیست، ولی بحث این است که چرا قانون به این‌ها طریقت نمی‌دهد؟ یعنی قانونگذار ما اصل را بر اعتبار این‌ها قرار داده است، مگر اینکه بی‌اعتباری آن ثابت شود، در حالی که در امور کیفری باید خلاف این باشد.
- هر چند نظر غالب حقوقدانان بر این است که اقرار و شهادت موضوعیت دارند، ولی قانونگذار با آوردن ماده ۲۱۲ قانون مجازات اسلامی تا اندازه‌ای این بحث را تلطیف کرده است.
- در دعاوی مدنی هدف دادگستری فصل خصومت است، ولی در دعاوی کیفری هدف فصل خصومت نیست، بلکه کشف حقیقت است.
- قطعاً مشروعیت تحصیل دلیل به‌عنوان یک قاعده مبنایی در هر موردی که دلیل تحصیل و جمع‌آوری می‌شود، باید مورد توجه قرار گیرد.
- دام‌گستری در نظام حقوقی ما به رسمیت شناخته نشده است، ولی در عمل اتفاق می‌افتد که خلاف قانون است، گاه هم لازم است و راه حل آن پیش‌بینی مورد در قانون است.
- اقداماتی که دادگاه یا بازپرس برای کشف حقیقت انجام می‌دهد، خروج از بی‌طرفی تلقی نمی‌شود. خروج از بی‌طرفی زمانی است که مقام قضایی معرضانه بخواهد علیه متهم، ادله‌ای را جمع کند که وجود خارجی نداشته‌اند.
- علاوه بر کیفیت ارتکاب عمل، شهادت شهود، نظریه کارشناس، اقرار خود متهم، دوربین نصب شده در محل و تناقض‌گویی‌های متهم می‌توانند شاخصه‌هایی برای اثبات عنصر روانی جرم باشند.

مقدمه

سیاست جنایی به عنوان تجلی ارائه خط مشی‌های اصلی در مواجهه با جرایم و انحرافات، به منظور ارائه تدبیر در این حوزه، نیازمند اصولی است که خطوط محوری سیاست‌گذاری‌ها را مشخص نموده و به عنوان مبنای قاعده‌گذاری در نظام حقوقی قرار بگیرد و بتواند در حل و فصل مناقشات و پاسخ‌دهی به مسائل جدید در این حوزه راهگشا باشد. این موضوع با التفات به این نکته که جمهوری اسلامی به مثابه نظامی نوپا در مواجهه با طیف گسترده‌ای از دیدگاه‌های متفاوت و متعارض قرار دارد و نیازمند در اختیار داشتن اصولی است که هویت و مبانی فکری آن را به روشنی بازنمایی کند، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. سیاست جنایی از مؤلفه‌ها و اجزاء مختلفی تشکیل شده که از میان آن‌ها، موضوع «آیین دادرسی کیفری و ادله اثبات جرم» از محوری‌ترین مباحث است.

یکی از شاخصه‌های سیاست‌گذاری جنایی کارآمد، استاندارد بودن نظام دادرسی کیفری است. نظام‌های عدالت کیفری، ساختارهای سازمانی پیچیده با اهداف و کاربردهایی چندگانه‌اند که در دهه‌های اخیر با چالش‌هایی عمیق روبرو شده‌اند. این چالش‌ها از یکسو نتیجه ناکارایی، هزینه‌های هنگفت و اطاله دادرسی است و از سوی دیگر، به بحران مشروعیت و بی‌اعتمادی مردم به نهادهای عدالت کیفری باز می‌گردد. از آنجا که نظام دادرسی، یک نظام شکلی است نه محتوایی و در حال حاضر نظام‌های قضایی و دادرسی غالباً به تقلید از یکدیگر تدوین می‌شوند و دائماً در حال تغییر هستند؛ از این‌رو ضرورت تبیین روش‌های دادرسی عادلانه در نظام قضایی اسلام و استقرار شاخصه‌های دادرسی اسلامی به منظور الگوسازی این نظام عادلانه امری اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

با توجه به نقش محوری تعالیم دینی در قوانین و مقررات جمهوری اسلامی و تصریح به این موضوع در اصول مختلف قانون اساسی، اصول سیاست جنایی نیز قاعداً باید نسبت روشنی با منابع اسلامی داشته باشد و برآمده از دین باشد و یا حداقل با مبانی دینی مغایرتی نداشته باشد. بر این اساس از جمله مسائل و محورهای اصلی در حوزه آیین دادرسی کیفری و ادله اثبات می‌توان به موضوعات زیر اشاره کرد:

- مدل‌سازی آیین دادرسی کیفری اسلامی - ایرانی
 - آسیب‌شناسی و بهبود عملکرد سازمان‌های قضایی و پیرا قضایی
 - آسیب‌شناسی و بهبود عملکرد نقش کنش‌گران در دادرسی‌های کیفری
 - آسیب‌شناسی و بهبود فرآیند رسیدگی‌های کیفری
 - مبانی، قلمرو و چالش‌های دادرسی‌های کیفری افتراقی
 - متناسب‌سازی نظام ادله کیفری با مقتضیات جامعه اسلامی - ایرانی
 - جایگاه تقنینی ادله اثبات کیفری
 - نظام حاکم بر ادله اثبات کیفری
 - ضوابط ناظر بر تحصیل دلیل
 - رویکردهای افتراقی در ادله اثبات کیفری
- علی‌رغم تلاش‌های قابل توجهی که از ابتدای انقلاب اسلامی در زمینه بازاندیشی در ارتباط با مسائل فوق صورت گرفته و در خلال این تأملات، قوانین و مقررات جزایی در چندین مرحله دستخوش تغییر و تحول قرار گرفته است، تاکنون اقدامی منسجم و منظم در خصوص تدوین اصول راهبردی سیاست جنایی جمهوری اسلامی انجام نپذیرفته و همین موضوع زمینه برخی خسارت‌ها را فراهم نموده است.
- با توجه به ملاحظات فوق و تأکید ریاست محترم قوه قضاییه در خصوص ضرورت تدوین اصول سیاست جنایی، طرح «تدوین اصول راهبردی سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران» در پژوهشگاه قوه قضاییه در دستور کار قرار گرفته است. در این طرح، اصول حوزه‌های مختلف سیاست جنایی در حوزه‌های جرم‌انگاری، کیفرگذاری و کیفردهی، پیشگیری از جرم و سیاست جنایی مشارکتی، فتوای معیار و آیین دادرسی کیفری و ادله اثبات جرم در دست استخراج و تدوین است. به منظور تحقق این هدف، گروهی از اساتید و پژوهشگران پژوهشگاه به صورت روشمند در حال مطالعه و مصاحبه با اساتید هستند و بنا است با تحلیل نتایج حاصله، اصول مرتبط با سیاست جنایی جمهوری اسلامی در حوزه‌های مذکور را استخراج و به منظور تقلیل مشکلات این حوزه ارائه نمایند.
- در مصاحبه پیش رو، کارگروه آیین دادرسی کیفری و ادله اثبات جرم تدوین سند با مدیریت جناب آقای دکتر امید رستمی‌غازانی و مشارکت جناب آقای دکتر

شهید شاطری پور اصفهانی و آقای اصغر احمدی موضوع تدوین اصول سیاست جنایی در حوزه ادله اثبات جرم را در خدمت دکتر منصور رحمدل عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد تهران مرکز، به گفت‌وگو نشستند.